

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

ÜMİT IŞIK -TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no: 10317/03)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

16 Mart 2010

İşbu karar AIHS'nin 44/2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Şekli düzeltmelere tabi olabilir.

© T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2010. Bu gayriresmi özet çeviri Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı'na atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

USUL

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan (10317/03) no'lu davanın nedeni, T.C. vatandaşı Ümit Işık'ın (başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 31 Ocak 2003 tarihinde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurudur.

Adli yardımdan yararlanan başvuran, Diyarbakır Barosu avukatlarından T. Elçi tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

Başvuran 1975 doğumludur. İşbu başvurunun yapıldığı tarihte, başvuran, Batman Cezaevi'nde tutuklu bulunmaktaydı.

Taraflarca aktarıldığı şekli ile dava konusu olaylar şu şekilde özetlenebilir:

A. Başvuranın önceki sağlık durumu

5 Temmuz 1992 tarihinde, yüksek bir yerden düşen başvuran, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaldırıldı. İzleyen 13 Temmuz günü, başvuran, post travmatik epilepsi teşhisi ile hastaneden ayrılmıştır. Başvuran, sırasıyla 17 Ağustos 1992 ve 11 Şubat 1993 tarihlerinde sözkonusu teşhisi doğrulayan tomografi ve elektroansefalografi muayenelerinden geçirilmiştir.

B. Yakalanma ve gözaltına alınma

9 Haziran 1994 tarihinde, PKK'nın eylemlerine yönelik olarak yürütülen soruşturma çerçevesinde başvuran yakalanmış ve gözaltına alınmıştır.

15 Haziran 1994 tarihinde, başvuran adli tabipler tarafından muayene edilmiş ve adli tabipler başvuranın vücudunda hiçbir darp izine rastlanmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Başvuran, ertesi gün, Tatvan ilçesinde bazı olaylara katıldığı hususunda sorgulanmak üzere Tatvan Emniyet Müdürlüğü'ne sevk edilmiştir. Başvuran, Tatvan Sağlık Merkezi'nde bir doktor tarafından muayene edilmiş ve doktor başvuranın vücudunda hiçbir darp ve cebir izine rastlamamıştır.

İzleyen 18 Haziran günü, başvuran, R.Y. ve K.A. ile yüzleştirilmiştir. 3 Temmuz günü, başvuran, PKK adına işlediği beş suçun işlendiği yerleri polise göstermiş ve ardından ilgili tutanakların tamamını imzalamıştır. Ertesi gün, başvuran diğer yedi şüpheli ile yapılan ikinci bir yüzleştirmeye katılmıştır.

Soruşturmalar, başvuranın PKK adına gerçekleştirilen eylemlere katıldığını kabul ettiği ifadesini imzaladığı tarih olan 5 Temmuz 1994 tarihine kadar devam etmiştir.

Aynı tarihte düzenlenen adli tıp raporuna göre, başvuranın vücudunda hiçbir darp izine rastlanmamıştır. Oysa başvurana göre, başvuran işkence altına itirafta bulunmaya zorlanmış ölümle tehdit edilmiş; gözleri bağlıyken, testisleri sıkılmış, kollarından asılmış, birçok kez karanlıkta çıplak aç ve susuz bırakılmıştır.

5 Temmuz 1994 tarihinde başvuran Tatvan Cumhuriyet Savcısı tarafından dinlenmiştir. PKK ile olan bütün bağlantılarını inkâr eden başvuran polise vermiş olduğu ifadelerin «baskı» altında verildiğini beyan etmiş, bununla birlikte PKK militanları tarafından yapılan baskı korkusuyla bombalı bir saldırıya karıştığını kabul etmiştir.

Başvuran aynı gün Tatvan sulh hakimi önüne çıkmıştır. Burada cumhuriyet savcısı karşısında söylediklerini tekrar eden başvuran sözkonusu saldırıya karıştığı ifadesini geri çekmiştir.

Sulh hakimi başvuranın tutuklanmasına karar vermiş, böylece adı geçen Batman Cezaevine gönderilmiştir.

C. İtham etme ve açılan dava

15 Temmuz 1994 tarihinde Diyarbakır 4 no'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi (4 no'lu DGM) Cumhuriyet Savcısı eski TCK'nın 125. maddesinde yer alan suçlar kapsamında başvuranı ve diğer sekiz kişiyi ulusal toprak bütünlüğünü yıkmayı hedef alan bölücü terörist saldırılar düzenlemekle itham etmiş ve ölüm cezasının uygulanmasını talep etmiştir.

Başvuran o dönemde aralarında askeri bir hakimin de bulunduğu 4 no'lu DGM önüne ilk kez 1 Aralık 1994 tarihinde çıkarılmıştır. Başvuran «işkence» altında verdiği gerekçesiyle polise verdiği ifadeyi geri çekmiş, arama, yüzleştirme ve olay yeri tutanaklarının ve aleyhte elde edilen delillerin içeriğine itiraz etmiştir.

4 no'lu DGM kararını vermeden evvel yirmi üç duruşma düzenlemiş, bunlar sırasında başvuranın avukatı müvekkilinin serbest bırakılmasını talep etmiştir. Bütün serbest bırakılma talepleri « atılı suçun niteliği ve delillerin durumu» göz önünde bulundurularak reddedilmiştir.

26 Şubat 1998 tarihinde özellikle başvuranın 5 Temmuz 1994 tarihli sözkonusu ifadesine, E.Y. ve B.Ç.'nin aynı olaylara değin Diyarbakır 3 numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi (3 no'lu DGM) önünde verdikleri ifadelere dayalı olarak esas hakimleri başvuranı suçlu bulmuş ve ölüm cezasına çarptırılmış, bu cezayı daha sonra müebbet hapis cezasına çevirmiştir.

Diğer sekiz sanık serbest bırakılmıştır.

Yargıtay 11 Mart 1999 tarihinde soruşturmanın tamamlanmadığı ve yeterli bir gerekçenin bulunmadığını belirterek bu kararı bozmuştur. Yargıtay kararında bilhassa başvuranın davası ile E.Y. ve B.Ç.'nin davası arasındaki bağa dikkat çekerek her iki dosyanın birlikte incelenmesini istemiştir.

22 Haziran 1999 tarihinde 4390 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinde bulunan askeri hakimlerin yerini sivil hakimler almıştır.

1 Temmuz 1999 tarihinde, Yargıtay kararına uygun olarak, başvuranın davası 3 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde süren bir dava ile birleştirilmiştir.

Sözkonusu tarihten itibaren 3 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi, on bir duruşma gerçekleştirmiştir. "Atılı suçun niteliği ve kanıtların durumunu" göz önüne alarak, başvuranın serbest bırakılması her seferinde reddedilmiştir.

19 Ekim 2000 tarihinde, bundan böyle sadece sivil hakimlerden oluşan, 3 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi, bilahare başvuran tarafından geri çekilmesine rağmen yapmış olduğu farklı beyanların, başvuranın E.Y. ve B.Ç. ile işbirliği içinde olduğunu ortaya koyduğu gözleminde bulunarak başvuruyu yeniden müebbet ağır hapis cezasına mahkum etmiştir.

13 Haziran 2001 tarihli bir kararla, Yargıtay, sözkonusu hükmü bozmuştur. Başvuranın ciddi bir epilepsi hastalığının bulunduğunu gözlemleyen Yargıtay, esas hakimlerinden öncelikle başvuranın cezai ehliyetinin araştırılmasını istemiştir.

24 Ocak 2002 tarihli duruşmada, 3 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi, İstanbul Adli Tıp Kurumu'ndan sözkonusu soruna ilişkin rapor hazırlamasını istemiştir.

24 Ekim 2003 tarihinde, Adli Tıp Kurumu, hiçbir zeka geriliği göstermeyen başvuranın mevcut davada atılı olayların meydana geldiğinde cezai olarak sorumlu olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

25 Mart 2004 tarihinde, başvuran, Diyarbakır Cezaevi'ne nakledilmiştir. İzleyen 5 Nisan tarihinde, cezaevi müdürü, cezaevi savcılığında bir mektupla, aralarında başvuranın da bulunduğu hasta tutukluların hastaneye acilen nakli için yapılan her başvuruya acilen cevap verebilmek amacıyla sözkonusu ilde bulunan acil servislerin haberdar edilmesini talep etmiştir.

16 Haziran 2004 tarihinde, Devlet Güvenlik Mahkemelerin kaldırılmasını öngören 5190 sayılı yasa yürürlüğe girmiştir. Sonuç olarak, başvuranın dosyası, Diyarbakır 6 No'lu Ağır Ceza Mahkemesi'ne havale edilmiştir. Sözkonusu mahkeme, ilk duruşmasını, 25 Ağustos 2004 tarihinde gerçekleştirmiştir.

6 Ekim 2004 tarihinde, Diyarbakır Cezaevi doktoru, başvuranın durumuna ilişkin bir rapor sunmuştur.

Ağır ceza mahkemesi 21 Ekim 2004 tarihli duruşmada hazırlanan sağlık raporunu incelemiş ve «Atılı suçun niteliği ve delillerin durumu» gibi hususları göz önünde bulundurarak başvuranın tutukluluk halinin devamına karar vermiştir. Mahkeme 18 Kasım tarihli duruşmada da aynı şekilde karar vermiştir.

19 Kasım 2004 tarihinde Diyarbakır Cezaevi doktoru savcılıktan başvuranın sağlık durumunun cezaevi koşulları ile bağdaşıp bağdaşmadığının incelenmesini talep etmiştir. Savcılık bunun üzerine 13 Aralık 2004 tarihinde başvuruyu Diyarbakır Devlet Hastanesi'ne göndermiştir.

16 Aralık 2004 tarihinde Ağır ceza mahkemesi 24 Ekim 2003 tarihli sağlık raporu ışığında başvuranın cezai ehliyetinin olup olmadığının incelenmesi için ikinci bir inceleme yapılmasını istemiştir.

Bu duruşma sonunda başvuranın tutuklu bulunduğu süreyi ve sağlık durumunu göz önünde bulunduran hakimler başvuranın serbest bırakılmasına karar vermiştir. Başvuran aynı gün serbest kalmıştır.

Dava dosyasından 10 Şubat ve 31 Mart 2005 tarihlerini takip eden iki duruşma arasında esas hakimlerinin talebi üzerine adli tıp kurumu cezai ehliyetinin olup olmadığının tespiti ve nihai teşhis için başvuranın İstanbul Çapa Üniversitesi Hastanesi nöroloji servisine gönderildiği anlaşılmaktadır.

8 Kasım 2007 ve 17 Ocak 2008 tarihli duruşmalar sözkonusu raporun sonucunu beklemekle geçmiştir. Rapor dava dosyasına konulmuş ve 29 Mayıs 2008 tarihli duruşmada okunmuştur. Adli tıp hekimlerine göre başvuran cezasını çekmeye elverişli bulunmaktadır.

11 Eylül ve 20 Kasım 2008 ve 26 Şubat ve 2 Nisan 2009 tarihlerindeki müteakip duruşmalar usule ilişkin sorunların incelenmesine dairdir.

Daha sonraki bir tarihte AİHM'ye Ağır ceza mahkemesindeki son duruşmanın 17 Aralık 2009'da yapıldığını ve bir sonraki duruşma tarihinin 4 Mart 2010 olarak tespit edildiği bilgisi verilmiştir.

Yargılamanın halen derdest olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

D. Başvuranın sağlık durumunun takibinin özeti

Dosyaya eklenen çok sayıdaki sağlık belgelerinden özellikle kişisel sağlık fişi ve reçetelerden Batman, Siirt ve Diyarbakır cezaevlerindeki tutukluluğu boyunca başvuranın düzenli olarak cezai doktorları tarafından muayenelerinin yapıldığı ve birçok kez nörolojik muayeneler için farklı hastanelere kabul edildiği ve/veya buralarda kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Ocak 1997 ve 27 Ekim 1998 tarihlerinde gerçekleştirilen muayenelerin sonucunda, Gaziantep Devlet Hastanesi sağlık kurulu, başvuranın subkortikal yapıdan kaynaklı post travmatik epilepsi hastalığına yakalandığı sonucuna ulaşmıştır. Sözkonusu teşhis, Av. Cengiz Gökçek Devlet Hastanesi'nin 31 Temmuz ve 21 Ağustos 2001 tarihli raporları ile doğrulanmıştır. Doktorlar, yaşı ileri olmadığı için başvuranın iyileşme şansının bulunduğu kanaat getirmişlerdir. Gaziantep Üniversitesi Hastanesi Nöroloji Anabilim Dalı Bölümü, 5 Nisan 2002 tarihli raporunda, başvuranın antiepileptik tedavisine rağmen, günde dört veya beş kriz geçirmeye başladığını gözlemlemektedir. 7 ve 26 Haziran 2002 tarihleri arasında, başvuran, Gaziantep Üniversitesi Hastanesi Nöroloji Anabilim Dalı Bölümü'nde yatırılarak takip edilmiş ve burada başvuranın üç kere arka arkaya bir kere de ayrı olmak üzere frontal tip kriz geçirdiği gözlemlenmiştir. 9 Ağustos 2002 tarihinde, İstanbul Adli Tıp Kurumu, başvuranın epilepsi olduğunu kabul etmiştir.

25 Mart 2004 tarihinde, Diyarbakır Cezaevi'ne nakledilene kadar, başvuran, Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Şahinbey Hastanesi'nde düzenli olarak kontrol edilmiştir; sözkonusu tarihin ardından serbest bırakılana kadar ise ayda iki kez Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesine gitmiştir.

AİHM, başvuranın halihazırdaki durumu hakkında bilgilendirilmemiştir.

HUKUK

I. DAVANIN KONUSU

Başvuran bütün gözaltı süresi boyunca işkence gördüğünden şikayetçi olmakta ve işkence failleri hakkında herhangi bir takibat başlatılmadığını iddia etmektedir. Başvuran tüm bu iddiaları karşısında ilk derece mahkemesinin ve Yargıtay'ın kayıtsız kaldığını öne sürerek AİHS'nin 3. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddesine atıfta bulunmaktadır.

Başvuran ilerleyen hastalığına rağmen tutukluluk halinin devam etmesinin ve gerekli tedavinin yapılmamasının 3. maddenin ayrı olarak ihlalini oluşturduğunu iddia etmektedir.

Başvuran ayrıca tutukluluğunun gözaltında işkence altında verdiği itiraflara dayandığını ileri sürerek AİHS'nin 5/1 c) maddesinin özü itibariyle ihlal edildiğinden yakınmaktadır.

AİHS'nin 5/3 maddesini öne süren başvuran gözaltı süresinin uzunluğunun makul olmadığından şikayetçi olmaktadır.

Başvuran AİHS'nin 6/1 maddesi bağlamında bir yanda halen devam eden davanın süresinin aşırı uzunluğundan, öte yandan davasına bakan ve bünyesinde askeri bir hakimi barındıran Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olmadığından şikayetçi olmaktadır.

Başvuran son olarak tutukluluk halinin 6/2 maddesinde öngörülen masumiyet karinesi ilkesinin ihlaline yol açtığını öne sürmektedir.

AİHM başvuranın 3. madde hükmü ile bağlantılı olarak değerlendirilmesi gereken nakdi tazminatın kendisine ödenmediğinden hususi olarak şikayetçi olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, yapılan bu şikayetin AİHS'nin 13. maddesi alanına girdiğini ve 3. maddenin yalnızca usul bakımından inceleneceğini kaydetmektedir (Bkz. örneğin *Fahriye Çalışkan-Türkiye* no: 40516/98, 2 Ekim 2007, *Ölmez-Türkiye* no: 39464/98, 20 Şubat 2007 ve *Öneryıldız-Türkiye* no: 48939/99).

II. KABULEDİLEBİLİRLİK HAKKINDA

A. Tarafların görüşleri

Hükümet AİHS'nin 3. maddesi hakkındaki şikayetin ilk kısmı ile ilgili olarak başvuranın Türk hukukunda öngörülen idari ve hukuki tazminat başvuru yollarını kullanarak herhangi bir şikayette bulunmaması doğrultusunda iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazını yapmaktadır.

Hükümet, her ne şekilde olursa olsun, başvurunun gecikmeli olarak yapıldığını savunmaktadır. Hükümet, ilk kez 1 Aralık 1994 tarihli duruşmada kötü muamele iddiasında bulunan başvuranın sözkonusu tarihten itibaren kısa bir süre içerisinde şikayetine yol açan hususta hiçbir gelişmenin meydana gelmediğini fark etmiş olması ve sonuç olarak sözkonusu andan itibaren işlemeye başlayacak altı ay süresi içerisinde AİHM'ye başvuruda bulunmuş olması gerektiğini ortaya koymaktadır; oysa başvuran AİHM'ye başvuruda bulunmak için dokuz yıl beklemiştir.

Başvuran, 30 Aralık 2005 tarihli cevaben sunduğu görüşlerinde, 14 Mayıs ve 10 Ekim 2005 tarihlerinde iletilen yazılara atıfta bulunmaktadır. Ancak sözkonusu yazılar, Hükümet tarafından sunulan soruları yanıtlamamaktadır.

B. AİHM'nin takdiri

AİHS'nin 3. maddesi kapsamında düzenlenen ilk şikayetlerle ilgili olarak, AİHM, iç hukuk yollarının tüketilmesi koşulu kapsamında yapılan itiraz üzerinde çok durmaya gerek olmadığı kanaatindedir zira AİHM –Hükümet gibi- bu bağlamda başvurunun gecikmeli olarak yapıldığını gözlemlemektedir.

AİHM, 5 Temmuz 1994 tarihinde, gerek Savcı gerekse hakim karşısında başvuranın ifadesinin “baskı” altında alındığını iddia ettiğini kaydetmektedir. Bu nedenle başvuranın sözlü olarak şikayette bulunduğu yani teorik olarak konuya ilişkin yeterli başvuru yolunu kullandığı değerlendirilmesinde bulunulabilir. Ancak savcı ve hakim hiçbir şekilde harekete geçmemiştir. Bilahare 1 Aralık 1994 tarihli duruşmada, başvuran 4 No’lu Devlet Güvenlik Mahkemesi karşısında, ifadesinin “işkence” altında alındığını ifade etmiş yine de esas hakimleri de konu ile ilgili olarak harekete geçmemişlerdir.

Mevcut davada ilgili içtihat ışığında, (bkz, diğerleri arasından, *Enver Gündüz vd- Türkiye*, başvuru no: 31249/96, 19 Ekim 1999, *İpek-Türkiye*, başvuru no: 29283/95, 29 Ağustos 2000, *Hamza Yılmaz-Türkiye*, başvuru no: 46732/99, 1 Nisan 2003 ve *Kutbettin Baran*, başvuru no: 46777/99, 10 Mayıs 2005) başvuranın şikayetleri karşısında, kötü muamele iddialarına ilişkin hiçbir sonuç içermediğinden 26 Şubat 1998 tarihli kararın tefhim edildiği andan itibaren açıkça ortaya konan hakimlerin pasif tutumlarının ilk derece mahkemesindeki yargılama boyunca giderek belirgin hale geldiği değerlendirilmesinde bulunmak gerekmektedir. Davanın sözkonusu safhasında, başvuranın, uygulamada kendisine sunulan başvuru yolunun etkisizliğini görmezden gelemeceği ve sonuç olarak sözkonusu tarihten itibaren işlemeye başlayacak altı ay süresi içerisinde AİHM’ye başvuruda bulunmuş olması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Başvuran bu sürenin işlemlerini askıya alacak herhangi bir koşulu öne sürmediğinden, AİHM mevcut başvurunun 31 Ocak 2003 tarihinde yapıldığı ve sözkonusu şikayetlerin gecikmeli olarak dile getirildiği sonucuna varmaktadır.

Aynı durum 5/1 c) maddesi hakkındaki şikayet için de geçerli olmaktadır, zira eleştiri konusu edilen karar 5 Temmuz 1994 tarihine dek uzanmaktadır ki Hükümet bu durumda resen incelense bile başvurunun bu bölümünün herhangi bir etkisi olmayacağından altı ay kuralı ile ilgili itirazda bulunmamaktadır (Bkz. Talat Tunç-Türkiye no: 32432/96, 1 Nisan 2003 ve Michael Joseph Walker-Birleşik Krallık no: 34979/97).

Başvurunun bu bölümünün AİHS'nin 35/1 ve 4. maddelerine dayalı olarak reddedilmesi gerekmektedir.

Başvuranın sağlık durumunun cezaevi koşulları ile bağdaşmadığı yönündeki itirazın ikinci bölümüne ilişkin AİHM öncelikle bu konudaki yerleşik içtihadından ileri gelen genel prensiplere atıfta bulunmaktadır (Bkz. sözü edilen Hüseyin Yıldırım; Kudla-Polonya no: 30210/96; İlhan-Türkiye no: 22277/93; Tekin Yıldız-Türkiye no: 22913/04, 10 Kasım 2005; Mouisel-Fransa no: 67263/01, Price-Birleşik Krallık no: 33394/96 ve Farbtuhs-Letonya no: 4672/02, 2 Aralık 2004)

Hükümet bu konuda (Papon-Fransa (no 1) no: 64666/01 ve Mirco Martinelli-İtalya no: 68625/01, 24 Ocak 2006 ve Herczegfalvy-Avusturya 24 Eylül 1992) kararlarına atıfta bulunmakta ve tutukluluk süresi boyunca başvuranın gerek ceza ve tevkif evleri kurumlarında gerekse en iyi hastanelerde gerekli bütün tıbbi bakımdan yararlandığını savunmaktadır. Ayrıca başvuran yasanın cezaevi yaşamı için öngördüğü bütün kolaylıklardan istifade etmiştir. Hükümet başvuranın kendisine uygulanan tedavinin hangi ölçüde eksik ya da yetersiz olduğunu ortaya koymadığını da eklemektedir.

AİHM başvuranın hiçbir surette daha önce öne sürmüş olduğu argümanını destekleyecek bir çaba içine girmediğini not etmektedir. Cezaevinin maddi koşullarının, sağlanan tıbbi bakımın niteliğinin ve bunların mahkumiyet ile bağdaşıp bağdaşmadığı yönündeki başvuranın savının dava dosyasına eklenen çok sayıda sağlık raporu ile çürütüldüğünü ifade etmektedir (Bkz. örneğin, sözü edilen Mouisel).

AİHM ayrıca dava dosyasında cezaevi yönetimlerinin başvuranda görülen epilepsinin cezaevi ortamı ile bağdaşıp bağdaşmadığını dikkate almalarını gerektirecek veyahut ilgili sağlık kurumlarında çeşitli müdahalelerin yapılmasını zorunlu kılacak bir durumun olduğunu gösterir herhangi bir unsur yer almamaktadır; kaldı ki başvuranın özel bu durumu tutuklu bulunduğu müddetçe ve en azından 6 Ekim 2004 tarihine dek değişiklik göstermemiştir.

Sözkonusu tarihte, kesinlikle, Diyarbakır Cezaevi doktoru, başvuranın gittikçe artan çok sayıda ve öngörülemez krizler geçirirken cezaevinin, kişisel gereklilikleri yeterli şekilde karşılayacak imkânlarının bulunmadığını belirterek, başvuranın sağlık durumu ile cezaevi yaşamının uygunluğuna ilişkin kaygılarını yetkililere bildirmiştir. Bu bağlamda AİHM, sözkonusu bilgilerin esas hakimleri tarafından değerlendirilmesinin ardından çok kısa bir süre sonra başvuran serbest bırakıldığını gözlemlemektedir.

Olayların tamamını değerlendirmesinin ardından, AİHM, başvuranın tutukluluk koşullarının, AİHS'nin 3. maddesi kapsamına girmesi için yeterli ciddiyet seviyesine ulaşacak derecede olmadığını kabul ederek mevcut davada, ulusal makamların, başvuranın fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruma zorunluluğuna riayet ettiği değerlendirmesinde bulunmak gerektiği kanaatindedir (sözü edilen *Kudla; Sakkopoulos-Yunanistan*, başvuru no: 61828/00, 15 Ocak 2004; bkz özellikle sözü edilen *Papon (no:1)* ve *Mario Aronica-Almanya*, başvuru no: 72032/01, 18 Nisan 2002).

AİHS'nin 35. maddesinin 3. ve 4. paragrafları uyarınca başvurunun sözkonusu kısmı açıkça mesnetten yoksundur.

Sözkonusu sonuç, başvuranlar, ihtilafli yargılamanın, Diyarbakır 6 No'lu Ağır Ceza Mahkemesi'nde halen derdest olduğunu belirttiklerinden Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin bağımsız ve tarafsız olmadığı iddiası için de geçerlidir.

Nitekim sözkonusu koşullarda, AİHM, hiçbir şekilde esas hakimlerinin nihai kararları veya olası temyiz sonucu hakkında spekülasyonda bulunamayacağından, mevcut davada ortaya konan sorunla ilgili içtihadı göz önüne alındığında (*Katar, Özcan ve Aytu-Türkiye*, başvuru no: 40994/98, 13 Haziran 2002 ve *Öcalan-Türkiye*, başvuru no: 46221/99) yargılamanın bütününe inceleyecek durumda değildir.

Dolayısıyla başvurunun sözkonusu kısmı “zamanından önce” yapılmıştır (bkz, örneğin *Murat Satık, Nuran Çamlı, Fahriye Satık ve Recep Maraşlı* – Türkiye başvuru numaraları: 24737/94, 24739/94, 24740/94 ve 24741/94, 13 Mart 2001) ve AİHS’nin 35. maddesinin 3. ve 4. paragrafları uyarınca reddedilmesi gerekmektedir.

Buna karşın, AİHM, AİHS’nin 35. maddesi ile öngörülen hiçbir kabuledilemezlik unsuru içermeyen başvuranın diğer şikayetlerini kabul etmektedir.

III. ESASA DAİR

A. AİHS’nin 5/3 maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

1. Tarafların görüşleri

Hükümet başvuran hakkında yapılan ithamlar dikkate alındığında hakimlerin adı geçen adaletten kaçmaya ve/veya aleyhteki delilleri yok etmeye çalıştığı gibi bir izlenime kapılmalarında haklı oldukları kanısındadır ve tutukluluk halinin 5/3 maddesinde yer alan zorunlulukları karşıladığını savunmaktadır. Hakimler başvuran tarafından yapılan bütün serbest bırakılma taleplerini bu kararı verdikleri 16 Aralık 2004 tarihinden evvel gerektiği gibi incelemiş, herhangi bir aksama olmamıştır.

Başvuran adaleti yanılmakla veya adaletten kaçmakla itham edildiğini oysa epilepsi gibi sakatlığa yol açan bir hastalıktan muzdarip olduğundan yakınmaktadır.

2. AİHM’nin takdiri

Uzun süren tutukluluk halinin inceleneceği dönem ile ilgili olarak mahkemenin yerleşik içtihadına göndermede bulunan (Bkz. özellikle, *Solmaz-Türkiye* no: 27561/02, *Baltacı-Türkiye* no: 495/02, 18 Temmuz 2006 ve *Şayık vd.-Türkiye* no: 1966/07, 9965/07, 35245/07, 35250/07, 36561/07, 36591/07 ve 40928/07, 8 Aralık 2009) AİHM, bu başvuruda göz önünde bulundurulması gereken ilk dönemin 9 Haziran 1994 ve 26 Şubat 1998, ikinci dönemin 11 Mart 1999 ve 19 Ekim 2000 ve üçüncü dönemin ise 13 Haziran 2001 tarihleri arasında başlayıp başvuranın serbest bırakıldığı 16 Aralık 2004 tarihinde sona erdiğini gözlemlemektedir.

Suç unsurunu teşkil eden tutukluluğun toplam süresi sekiz yıl dokuz ay ve yirmi sekiz gündür.

Başvurana yapılan ithamların ciddiyetin ayırımında olan AİHM, bu başvuruda Hükümet tarafından öne sürülen firar etme ve adaleti engelleme risklerinin neler olduğu konusunu anlamakta güçlük çekmektedir, üstelik böylesi bir tehlike olmamasına karşın esas hakimleri neredeyse birbirinin aynısı basmakalıp ifadelerle başvuranın serbest bırakılma taleplerini reddetmiştir (Bkz. diğer birçokları arasında, *Temel Taşkın-Türkiye* no: 40159/98, 30 Haziran 2005 ve *Çayan Bilgin-Türkiye* no: 37912/04, 8 Aralık 2009).

AİHM daha önce incelenen bu kararlarda varmış olduğu sonucun dışına çıkılmasını gerektirecek herhangi bir neden görememekte, başvurana uygulanan tutukluluk süresinin AİHS’nin 5/3 maddesinin ihlaline yol açtığı sonucuna varmaktadır (Bkz. örneğin *Dereci-Türkiye* no: 7845/01, 24 Mayıs 2005, *Tacıroğlu-Türkiye* no: 25324/02, 2 Şubat 2006 ve *Bağrıyanık-Türkiye* no: 43256/04, 5 Haziran 2007).

B. AİHS'nin 6/1 maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

1. Tarafların iddiaları

Başvuran, halen derdest olan dava süresinin uzun olmasından şikayetçidir.

Hükümet, öncelikle, çok sayıda terör eylemleri ile suçlanan dokuz sanık bulunduğu gerekçesi ile mevcut davanın karmaşıklığına ilişkin argümanını sunmaktadır.

Hükümet'e göre, dava süresinin uzamasına, adaletin tecelli etmesi çerçevesinde göz ardı edilemez üç etken neden olmuştur: 3 ve 4 No'lu Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemeleri arasındaki bilgi değişimi, 11 Mart 1999 tarihli Yargıtay kararı uyarınca iki dava dosyasının birleştirilmesi ve başvuranın cezai ehliyeti ve tutukluluk haliyle başvuranın sağlık durumunun uygunluğunun belirlenmesi.

Bununla birlikte Hükümet'in görüşüne göre, adli tatil nedeniyle geçen iki dönem dışında hakimler hiçbir eylemsiz dönemle suçlanamazlar; hakimler en fazla iki ayda bir düzenli olarak duruşma gerçekleştirmiş ve adil yargılanmanın sağlanması için gerekli tedbirleri almışlardır. Buna karşın, mahkeme makamını protesto etmek amacıyla altı duruşmaya bilinçli olarak katılmayan müvekkili gibi başvuranın avukatı da dava süresinin uzamasına yol açacak bir dizi savunma istemiştir.

2. AİHM'nin takdiri

Dikkate alınacak dönem 9 Haziran 1994 tarihinde başlamıştır ve taraflarca sunulan son bilgilere göre halen devam etmektedir. Yargılama süresi halihazırda, yaklaşık on beş yıl sekiz ay on beş günden fazla sürmüştür. Böyle bir süre *prima facie* çok uzundur (bkz, sözü edilen *Şayık ve diğerleri*, *Arıkan-Türkiye*, başvuru no: 14071/04, 1 Aralık 2009 ve *A. Yılmaz-Türkiye*, başvuru no: 10512/02, 22 Temmuz 2008).

İçtihadından doğan kriterler göz önüne alındığında (bkz, sözü edilen *Pélissier ve Sassi-Fransa*, başvuru no: 25444/94) AİHM, diğer sekiz sanığın serbest bırakıldığı 26 Şubat 1998 tarihinden itibaren mevcut davada başvuran tek sanık olduğundan, ihtilafli yargılamanın sayısı nedeniyle değil de işlenen suçların sayısı nedeniyle organize suça özgü belli bir karmaşıklığı olduğunun kabuledilebileceği kanaatindedir.

Nitekim AİHM'ye göre, böyle bir süre, başvuranın birkaç duruşmaya katılmaması veya avukatını şu ya da bu yolla bir savunma tercih etmesi gibi davaya özgü tek bir karmaşıklıkla açıklanamaz (bkz, *mutatis, mutandis*, *Reinhardt ve Slimane-Kaid-Fransa*, 31 Mart 1998).

Hakimlerin sürenin uzamasına neden olan tutumları ile ilgili olarak, AİHM, Hükümet tarafından sürülen üç etkenin, AİHS'nin 6/1 maddesi uyarınca adaletin iyi tecelli etmesi ilkesi açısından haklı görülebileceğini kabul etmektedir ancak mevcut davada, 16 Aralık 2004 tarihine kadar başvuranın özgürlüğünden yoksun bırakılması göz önüne alındığında (*Kalachnikov-Rusya*, başvuru no: 47095/99, *Gezici ve İpek – Türkiye*, başvuru no: 71517/01, 10 Kasım 2005 ve sözü edilen *Şayık ve diğerleri*), sözkonusu ilkenin gereklilikleri ile ivedilikle sonuçlanma gereklilikleri arasında adil bir dengenin hüküm sürmesi gerekirdi (*mutatis, mutandis*, *Neumeister-Avusturya*, 27 Haziran 1968 ve *Boddaert-Belçika*, 12 Ekim 1992).

Sonuç olarak AİHM, “makul süre” gerekliliği göz önüne alındığında AİHS’nin 6/1 maddesinin ihlal edildiği kanaatindedir.

C. AİHS’nin 6/2 maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

Başvuran, AİHS’nin 5/3 maddesi kapsamında ileri sürdüğü aynı gerekçelerle AİHS’nin 6/2 maddesinin ihlalinden de şikayetçidir.

Hükümet sözkonusu iddialara karşı çıkmaktadır.

Dava konusu olayların ve taraflar tarafından sunulan argümanların tamamı göz önüne alındığında, AİHM, AİHS’nin 5. ve 6. maddeleri kapsamında ortaya konan esas hukuki sorunu incelediğinden, sözkonusu şikayeti incelemeye gerek olmadığı kanaatindedir (bkz, *Kamil Uzun-Türkiye*, başvuru no: 37410/97, 10 Mayıs 2007).

III. AİHS’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran, on bir yıl boyunca gerek kişisel gerekse sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılan ailesinin yapmış olduğu masraflar için 50.000 Euro maddi tazminat talep etmektedir. Ayrıca başvuran, yıllar boyunca maruz kaldığı acılardan dolayı 100.000 Euro manevi tazminat talep etmektedir.

Hükümet, sözkonusu iddiaların, mesnetsiz, belgelere dayanmayan ve aşırı olduğu kanaatindedir.

AİHM, tespit edilen ihlallerle iddia edilen maddi tazminat arasında bir illiyet bağı görememekte ve sözkonusu talebi reddetmektedir. Buna karşın AİHM, başvurana 15.000 Euro manevi tazminat ödenmesi gerektiği kanaatindedir. Ayrıca AİHM, kendisine sunulan belgelere göre davanın halen derdest olduğunu hatırlatmaktadır. AİHM, böyle bir durum sözkonusu olduğunda, tespit edilen ihlalin giderilmesi için en uygun yolun, adil yargılanma hakkının gereklerini yerine getirerek mümkün olduğunca ivedi bir biçimde davanın sonlandırılması olacağı kanaatindedir (bkz, örneğin, *Arıkan-Türkiye*, başvuru no: 14071/04, 1 Aralık 2009, *Yakışan-Türkiye*, başvuru no: 11339/03, 6 Mart 2007 ve sözü edilen *Şayık ve diğerleri*).

B. Yargılama masraf ve giderleri

Başvuran, ulusal mahkemeler önünde yapmış olduğu yargılama masraf ve gideri için 7.000 Euro ve AİHM önünde yapmış olduğu yargılama masraf ve gideri için 3.600 Euro talep etmektedir. Ulusal mahkemeler önünde yapmış olduğu harcamalar ile ilgili olarak, başvuran, altmış saatlik avukatlık çalışma saatine (saati 100 Euro’dan 6.000 Euro), on kere yer değiştirmesi nedeniyle ortalama 500 Euro tutan meblağa ve kırtasiye masrafları olarak ödenen 500 Euro’ya ilişkin bir not sunmaktadır. AİHM önünde yapmış olduğu harcamalar ile ilgili olarak, başvuran, otuz saatlik avukatlık ücretini (yaklaşık 3.000 Euro), 200 Euro’luk posta ücretini ve 100 Euro’luk çeviri masraflarını belirtmektedir. Talebine 120 TL tutarında kırtasiye, 106,20 TL tutarında çeviri ve 205 TL tutarında yakıt masrafı eklemektedir.

Hükümet, AİHM’ye, makul olmadığına ve belgelerle desteklenmediğine hükmettiği sözkonusu talepleri reddetme çağrısında bulunmaktadır.

AİHM içtihadına göre bir başvuran yargılama masraf ve giderlerinin geri ödemesini ancak gerçekliği, gerekliliği ve oranlarının makul yapısı ortaya konduğu sürece elde edebilir. Mevcut davada, sahip olduğu belgelerin ve yukarıda sözü edilen kriterlerin tamamı göz önüne alındığında, AİHM, ulusal mahkemeler önündeki yargılama masraf ve giderlere ilişkin talebi reddetmekte ve AİHM önündeki yargılama masraf ve gideri için başvurana Avrupa Konseyi tarafından adli yardım olarak ödenen 850 Euro düşülerek 1.500 Euro ödenmesinin uygun olacağına kanaat getirmektedir.

C. Gecikme faizi

AİHM, gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı orana üç puanlık bir artış eklenerek belirlenmesinin uygun olacağına hükmetmektedir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK, AİHM, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun, AİHS'nin 5/3 (tutukluluk süresi), 6/1 (yargılama süresi) ve 6/2 (masumiyet karinesi) maddeleri kapsamında yapılan şikayetlere ilişkin kısmının *kabuledilebilir*, geri kalan kısmının *kabuledilemez* olduğuna;
2. AİHS'nin 5/3 maddesinin *ihlal edildiğine*;
3. AİHS'nin 6/1 maddesinin *ihlal edildiğine*;
4. AİHS'nin 6/2 maddesi kapsamında yapılan şikayetin ayrıca incelenmesine *gerek olmadığına*;
5. a) AİHS'nin 44/2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk Lirası'na çevrilmek üzere, Savunmacı Devlet tarafından başvurana her türlü vergiden muaf tutularak 15.000 Euro (on beş bin Euro) manevi tazminat ve Avrupa Konseyi tarafından başvurana ödenen 850 Euro düşürülerek 1.500 Euro (bin beş yüz Euro) yargılama masraf ve gideri *ödenmesine*;
6. b) sözkonusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar Hükümet tarafından, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz *uygulanmasına*;
7. Adil tatmine ilişkin diğer tüm taleplerin *reddine*;

KARAR VERMİŞTİR.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM'nin iç tüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. paragraflarına uygun olarak 16 Mart 2010 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.